

คำแนะนำการจัดการสุขาภิบาลอาหาร และน้ำอุปโภคบริโภคในภาวะน้ำท่วม

เข้าสู่ช่วงหน้าฝนกันแล้ว หลายจังหวัดหลายพื้นที่เริ่มมีปรากฏการณ์น้ำท่วม หรือน้ำรอการระบาย จากที่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมประเทศไทยครั้งใหญ่ในปี 2554 ส่งผลกระทบให้ประชาชนในหลายจังหวัดได้รับความเดือดร้อนกันอย่างมาก ต้องอพยพออกจากบ้านมาอาศัยอยู่ศูนย์พักพิงผู้ประสบภัย เกิดการขาดแคลนอาหาร และน้ำบริโภค เส้นทางขนส่งหรือถนนหนทางถูกทำลายเพราะอุทกภัย ทำให้การกระจายความช่วยเหลือด้านอาหารไปยังพื้นที่ประสบภัยหยุดชะงัก และประชาชนไม่สามารถปรุงประกอบอาหารได้เอง ผู้ที่อพยพไปยังศูนย์พักพิง ต้องพึ่งพาอาหารที่ได้รับจากการบริจาค เกิดปัญหาด้านโภชนาการ โดยเฉพาะในประชาชนกลุ่มที่มีความอ่อนแอ เช่น หญิงตั้งครรภ์ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย และเด็กอ่อน เป็นต้น เนื่องจากได้รับอาหารไม่เพียงพอ การขาดแคลนอาหาร น้ำดื่ม และน้ำใช้ หรือมีน้ำที่คุณภาพไม่ปลอดภัยต่อการอุปโภคบริโภค ระบบการกักเก็บของเสียและสิ่งปฏิกูลได้รับความเสียหาย ทำให้มีความเสี่ยงของการเกิดโรคเพิ่มขึ้น เช่น การระบาดของโรคติดต่อทางอาหารและน้ำ โรคอุจจาระร่วง โรคอาหารเป็นพิษ อหิวาตกโรค ในกลุ่มประชาชนที่ประสบภัยได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรับมือล่วงหน้า สำนักสุขาภิบาลอาหารและน้ำ จึงขอแนะนำการจัดการ เรื่อง สุขาภิบาลอาหาร และน้ำอุปโภคบริโภคในภาวะน้ำท่วมอย่างง่าย ดังนี้

ข้อควรปฏิบัติในสถานการณ์น้ำท่วม

ด้านสุขาภิบาลอาหาร

ประชาชน

1. ทำความสะอาดภาชนะใส่อาหาร เช่น จาน ชาม ช้อน ด้วยน้ำสะอาดหรือน้ำผสมคลอรีน
2. ควรรับประทานอาหารที่ปรุงสุกใหม่ๆ และอาหารที่ปรุงสุกแล้วต้องเก็บในภาชนะปิด เช่น ตู้กับข้าว ฝาชีครอบป้องกันแมลงวันตอม
3. ผักสด ผลไม้ ก่อนรับประทานต้องล้างด้วยน้ำสะอาด 2-3 ครั้ง
4. อาหารสำเร็จรูปต่างๆ และอาหารกระป๋อง ต้องดูวันหมดอายุ ภาชนะบรรจุอาหารปิดสนิท ไม่ฉีกขาด ครอบไม่บุบสุม หรือเป็นสนิม ควรอุ่นให้ร้อนก่อนบริโภค

5. ไม่ใช่มือหยิบจับอาหารโดยตรง ควรใช้ช้อน/ทัพพีตักอาหารและต้องเก็บให้มิดชิดในที่อากาศถ่ายเทสะดวก เพื่อป้องกันอาหารเน่าเสีย

6. สำหรับอาหารกล่อง ผู้บริโภคควรสังเกตลักษณะอาหารก่อนบริโภคว่าไม่มีกลิ่นหรือลักษณะที่ผิดปกติ ไม่ควรบริโภคภายหลัง 4 ชม. และไม่ควรรนำอาหารที่ตกค้างจากมือก่อนมาบริโภค

7. ควรล้างมือให้สะอาดทุกครั้งก่อนรับประทานอาหาร และหลังจากเข้าห้องส้วม

ผู้เตรียม ปรุงอาหาร

1. อาหารประเภทผักสด เนื้อสัตว์สด ต้องล้างทำความสะอาดก่อนนำมาปรุง

2. ปรุงอาหารให้สุกทั่วถึงด้วยความร้อน

3. มีการปกปิดอาหารปรุงสำเร็จ และอาหารพร้อมบริโภคทุกชนิด

4. ไม่วางอาหารและภาชนะบรรจุอาหารบนพื้นโดยตรง

5. การทำอาหารกล่อง (ข้าวกล่อง) ควรแยกบรรจุกับข้าวที่มีส่วนผสมของน้ำใสในถุงพลาสติกก่อนใส่ในกล่องข้าว และต้องระบุประเภทอาหารและวัน-เวลาที่ปรุงบนภาชนะบรรจุ และไม่ควรรบริโภคภายหลัง 4 ชม.

6. อาหารกล่องที่ควรทำ ได้แก่ ข้าวหมู/ไก่/ปลาทอด ข้าวเหนียว น้ำพริกแห้ง ไข่เค็ม กุนเชียง ไข่ต้มสุก

7. ผู้เตรียม ปรุงอาหาร ต้องสวมผ้ากันเปื้อน หมวกคลุมผม ล้างมือให้สะอาดก่อนเตรียมปรุงอาหาร และหลังใช้ห้องส้วม ไม่ใช่มือหยิบจับอาหารปรุงสำเร็จโดยตรง

ด้านน้ำอุปโภคบริโภค

ประชาชน

1. น้ำดื่มต้องเป็นน้ำสะอาด ปลอดภัย ทำได้โดยการต้มให้เดือดนานอย่างน้อย 5 นาที หากเป็นน้ำดื่มบรรจุขวด ต้องดูตราเครื่องหมาย อย. และควรดูว่าขวดน้ำอยู่ในสภาพดี มีฝาปิดสนิท ไม่มีสิ่งแปลกปลอมอยู่ในขวดน้ำ

2. ควรล้างทำความสะอาดภาชนะเก็บกักน้ำดื่มอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง แก้วน้ำดื่มไม่ควรใช้ร่วมกัน และล้างทำความสะอาดทุกวัน

3. การนำน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาเป็นน้ำอุปโภคบริโภค เช่น แม่น้ำ ลำคลอง น้ำบ่อ ควรนำมาปรับปรุงคุณภาพโดยแกว่งสารส้มให้ตกตะกอน นำส่วนที่เป็นน้ำใสเติมคลอรีน (หยดทิพย์ 1 หยดต่อน้ำ 1 ลิตร)

หรือใส่คลอรีนเม็ดก่อนใช้ (คลอรีนเม็ด 3 กรัม จำนวน 1 เม็ดต่อน้ำ 1,000 ลิตร) และน้ำดื่มควรต้มให้เดือดก่อนนำมาดื่ม

4. ประชาชนในชุมชนร่วมมือกันรักษาความสะอาดแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ หรือแหล่งต้นน้ำของชุมชน ไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ มีแนวกันป้องกันไม่ให้สัตว์เข้าได้ รวมทั้ง บ่อต้น บ่อบาดาล หรือบ่อน้ำที่ใช้ผลิตน้ำประปา

ผู้ดูแล และบำรุงรักษาระบบประปา

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของระบบประปา มีการควบคุมดูแลระบบประปาอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งมีการจัดท้าวัดอุปกรณ์ที่จำเป็นสำรองไว้ให้เพียงพอ

2. ตรวจสอบปริมาณคลอรีนอิสระคงเหลือให้อยู่ในช่วง 0.5–1.0 ppm (จากช่วงปกติ 0.2 - 0.5 ppm)

3. ตรวจสอบเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ โดยเฉพาะด้านแบคทีเรียอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

4. เตรียมแหล่งน้ำดิบหรือประปาสำรอง หากแหล่งน้ำหลักขาดแคลน หรือมีความสกปรกสูงผิดปกติ

ด้านสุขาภิบาลอาหาร และน้ำอุปโภคบริโภค

องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

1. จัดเตรียมเจ้าหน้าที่ หรืออุปกรณ์สนับสนุน เช่น รถบรรทุกน้ำ ถังน้ำ เพื่อบริการประชาชน
2. จัดเตรียมชุดทดสอบโคลิฟอร์มแบคทีเรียภาคสนาม ได้แก่ อ13 (SI 2) อ11 และชุดทดสอบคลอรีนอิสระคงเหลือ (อ31) สารส้ม และคลอรีนสำหรับปรับปรุงคุณภาพน้ำ
3. หาแหล่งน้ำสำรอง หรือมีการขุดลอกกำจัดวัชพืชในบริเวณแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคของชุมชน

หน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่

1. สำรวจ/จัดเตรียม วัสดุอุปกรณ์ สารเคมี ชุดทดสอบ และเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเผยแพร่ที่จำเป็นต้องใช้ในภาวะฉุกเฉิน
2. เฝ้าระวังด้านสุขาภิบาลอาหาร และคุณภาพน้ำบริโภคทางด้านแบคทีเรีย โดยเก็บตัวอย่างอาหารภาชนะอุปกรณ์ มีผู้สัมผัสอาหาร และน้ำบริโภค อย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง

3. หากพบผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงให้ตรวจสอบหาแหล่งแพร่เชื้อโรค เก็บตัวอย่างอาหาร และน้ำ ตรวจหาการปนเปื้อนทางด้านแบคทีเรีย อย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 ครั้ง
4. กรณีมีตลาด ควรมีการล้างตลาดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลตามคำแนะนำของกรมอนามัย
5. จุดบริการน้ำดื่ม ควรล้างทำความสะอาดภาชนะเก็บกักน้ำดื่มอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง เช่น ตู้กดน้ำดื่ม ถังน้ำดื่มแบบกด ต้องแยกส่วนกักน้ำดื่มพร้อมใช้ ออกจากที่ใช้แล้ว
6. น้ำอุปโภคบริโภค ที่แจกจ่ายให้บริการแก่ประชาชนต้องผ่านการปรับปรุงคุณภาพแล้ว
7. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การเลือกซื้อ/บริโภคอาหารปรุงสุก การเลือกดื่มน้ำสะอาด แนวทางการป้องกันหากเกิดเหตุอุทกภัย และส่งเสริมให้ประชาชนมีพฤติกรรมอนามัย กินร้อน ช้อนกลาง ล้างมือ เพื่อหลีกเลี่ยงโรคที่เกิดจากอาหารและน้ำเป็นสื่อ

สำนักสุขาภิบาลอาหารและน้ำ กรมอนามัย